

תוכן העניינים

ה	פתח דבר
יג	הקדמה
1	פרק ראשון: מושגי יסוד בסמנטיקה
	1.1 הסמנטיקה כחלק של מדע הלשון, 1 • 1.2 סמנטיקה והיגיון, 2 • 1.3 הסמנטיקה הלוגית, 3 • 1.4 ההשתמעות שבשיחה, 4 • 1.5 משמעות, 5 • 1.6 היקף ומובן, 6 • 1.7 המובן, 7 • 1.8 אזכור, 8 • 1.9 מובן לעומת אזכור, 10 • 1.10 הוראת לוואי, 10 • 1.11 דאיקסיס, 12 • 1.12 תפקידי הלשון, 14 • 1.13 משמעות וכוונה, 15 • 1.14 המדרש והתפקיד הקוגניטיבי של הלשון, 16 • 1.15 שכנות רגילה, 19 • 1.16 ניב, 21 • 1.17 ראשי תיבות, 22 • 1.18 מונחים נוספים, 23.
25	פרק שני: מבנה הלקסיקון
	2.1 חלוקת השדה הסמנטי, 25 • 2.2 חלוקת השדה הסמנטי ואופי החברה, 26 • 2.3 "ליל הבדולח", 28 • 2.4 הגבלת האנאיזומורפיזם, 29 • 2.5 שמות של קרובי המשפחה, 29 • 2.6 שמות הצבעים, 31 • 2.7 "עץ" ו"אילן", 32 • 2.8 פיגור הלשון, 34 • 2.9 לשון ומחשבה, 34 • 2.10 מבנה הלקסיקון של העברית המודרנית, 36.
37	פרק שלישי: מילים שקופות ומילים אטומות
	3.1 טבע לעומת הסכמה, 37 • 3.2 דעת חכמי ישראל, 38 • 3.3 בבלשנות המודרנית, 40 • 3.4 הסכמה מול שרירות, 40 • 3.5 ההנמקה אינה מחויבת, 42 • 3.6 ההנמקה אינה מחייבת, 42 • 3.7 מילים שקופות ומילים אטומות, 44 • 3.8 הנמקה פונטית, 45 • 3.9 אונומטופאה אקוסטית, 45 • 3.10 אונומטופאה פונקטיבית, 46 • 3.11 אונומטופאה פונמטופרית, 46 • 3.12 אונומטופאה ויזואלית, 47 • 3.13 עוד על האונומטופאה, 47 • 3.14 צליל ומשמעות, 49 • 3.15 האונומטופאה בעברית, 51 • 3.16 הגאים עבריים בעלי מטען סמנטי, 52 • 3.17 האונומטופאה והסגנון, 53 • 3.18 הנמקה מורפולוגית, 54 • 3.19 ההנמקה המורפולוגית בעברית, 55 • 3.20 הנמקה סמנטית, 56 • 3.21 מקריות ההנמקה, 57.
58	פרק רביעי: נרדפות ודו־משמעות
	4.1 חוסר קשר חד־חד־ערכי בין שם למובן, 58 • 4.2 נרדפות, 58 • 4.3 דו־משמעות, 58 • 4.4 הומונימיות, 58 • 4.5 פוליסמיות, 59 • 4.6 נרדפות ודו־משמעות – תכונות

של מובן, 61 • 4.7 הבחנה בין הומונימיות לפוליסמיות, 61 • 4.8 השוואה בין נרדפות לדו־משמעות, 61 • 4.9 פולימורפיות, 62 • 4.10 דו־משמעות ונרדפות במילונים, 63.

64 **פרק חמישי: הנרדפות**

5.1 אוספים של מילים נרדפות, 64 • 5.2 קביעת הנרדפות לסוגיה, 65 • 5.3 "בעיה סמנטית", 67 • 5.4 שימוש המילים הנרדפות, 67 • 5.5 היווצרות הנרדפות, 68 • 5.6 מילים נרדפות בשירה המקראית, 69 • 5.7 מילים נרדפות בעברית של ימינו, 70 • 5.8 השימוש במילים נרדפות בלשון ימינו, 72 • 5.9 התפתחות המילים הנרדפות, 73 • 5.10 התלכדות, 73 • 5.11 בידול, 75 • 5.12 "שורשי" ו"עיקר", 77 • 5.13 "פרצוף" ועוד, 78 • 5.14 תפוצה משלימה, 78.

80 **פרק שישי: הדו־משמעות**

6.1 אזכור משתנה, 80 • 6.2 עמימות האזכור, 80 • 6.3 היסטי יישום ומובן בהקשר, 80 • 6.4 הגרעין הקשיח של המשמעות, 82 • 6.5 דו־משמעות מול התגוונות המשמעות, 83 • 6.6 בעיית הפוליסמיות, 84 • 6.7 קביעת הפוליסמיות על ידי נרדפות, 86 • 6.8 קביעת הפוליסמיות על ידי אנטונימים, 87 • 6.9 חריגים, 88 • 6.10 רמות הדו־משמעות, 89 • 6.11 דו־משמעות של שורשים, 89 • 6.12 דו־משמעות של לקסמות, 90 • 6.13 דו־משמעות של צורות נטיות, 91 • 6.14 דו־משמעות דקדוקית, 92 • 6.15 דרגות הדו־משמעות, 93.

95 **פרק שביעי: התהוות הדו־משמעות**

7.1 דו־משמעות פונטית, 95 • 7.2 דו־משמעות סמנטית, 96 • 7.3 דו־משמעות מורפולוגית, 97 • 7.4 סיכום, 98 • 7.5 הומונימיות לעומת פוליסמיות, 99 • 7.6 התהוות הדו־משמעות הסמנטית, 100 • 7.7 מלשון המקרא ללשון חכמים, 100 • 7.8 ממוחשי למופשט, 100 • 7.9 מכללי למוגדר ולמוחשי, 101 • 7.10 השורש ר-צ-ה, 102 • 7.11 לשון המתרגמים, 103 • 7.12 עברית ישראלית, 104 • 7.13 התוצאה של הטלת מובן חדש על מילה, 105 • 7.14 התהוות הדו־משמעות הפונטית, 106 • 7.15 שורשים דו־משמעיים, 107 • 7.16 התלכדות ש/ס, 108 • 7.17 דו־משמעות ניגודית, 109 • 7.18 יצירת דו־משמעות בעברית הישראלית, 109.

111 **פרק שמיני: הדו־משמעות והלשון**

8.1 משנה הוראה, 111 • 8.2 גזרה שווה, 112 • 8.3 צימוד, 113 • 8.4 הצימוד במשנה, 115 • 8.5 פתרון הדו־משמעות על ידי ההקשר, 115 • 8.6 הדו־משמעות כהפרעה לתקשורת, 117 • 8.7 מניעה של היווצרות הדו־משמעות, 117 • 8.8 הזנחת אחד ההומונימים, 118 • 8.9 צירופי מילים, 120 • 8.10 שינוי המין הדקדוקי, 120 • 8.11 שינוי מורפולוגי, 121 • 8.12 שינוי פונטי, 122 • 8.13 שינוי הטעמה, 125 • 8.14

הדר־משמעות במדרש ובפרשנות, 125 • 8.15 ההפרדה להומונימים בפרשנות המודרנית, 127.

129

פרק תשיעי: יחסי מובן

9.1 הקשרים שבין המילים, 129 • 9.2 ניגוד משמעות, 129 • 9.3 השלמה, 130 • 9.4 אנטונימיות, 130 • 9.5 "המאורות הגדולים", 131 • 9.6 מסומן ולא מסומן, 132 • 9.7 היפוך, 133 • 9.8 ניגוד בכיוון, 133 • 9.9 ניגודים לא זוגיים, 133 • 9.10 ניגודים מצטלבים, 134 • 9.11 משמעויות מנוגדות במילה אחת (א) תהליך סמנטי, 134 • 9.12 התפתחות ניגודים ממשמעות אחת, 137 • 9.13 (ב) פעלים גזורי שם, 138 • 9.14 פיעל בהוראה שלילת, 138 • 9.15 (ג) השפעת לשון זרה, 140 • 9.16 קוטביות לקסיקלית, 141 • 9.17 השימוש הסגנוני של ניגוד המשמעות, 142 • 9.18 צימוד במשמעות מנוגדת, 143 • 9.19 היכללות, 144 • 9.20 שונות ואי־מתיישבות, 145 • 9.21 זיקה סינטגמטית וזיקה פרדיגמטית, 145 • 9.22 אופי שני הצירים, 146 • 9.23 שדה סמנטי, 147 • 9.24 הגדרות אחרות, 148 • 9.25 רכיבי משמעות, 149 • 9.26 יישום של רכיבי משמעות, 150 • 9.27 השדה "חיים-מוות", 151 • 9.28 רכיבי משמעות מינימליים, 151 • 9.29 הטטרלמה, 153 • 9.30 טטרלמה לא שלמה, 155 • 9.31 מושגים שנולדו מתוך טטרלמה, 156.

158

פרק עשירי: מעתקי המשמעות

10.1 סמנטיקה דיאכרונית, 158 • 10.2 הזרימה המתמדת של הלשון, 158 • 10.3 קביעות המשמעות ושינוי המאוזכר, 159 • 10.4 מונחים הקשורים בהשקפות קדומות, 160 • 10.5 "בית", "חדר", "בירה", 162 • 10.6 "בית" – סיכום, 164 • 10.7 שינויי משמעות – החלוקה המרובעת של אולמן, 166.

168

פרק אחד־עשר: מטפורה ומטונימיה

11.1 המטפורה, 168 • 11.2 "גזע", "אסור", "מותר", 170 • 11.3 יסודות המטפורה, 173 • 11.4 מיני המטפורות, 173 • 11.5 סוגי המטפורה לפי הצד השווה, 174 • 11.6 סוגי המטפורה לפי המשל, 174 • 11.7 הקרנת המטפורה, 177 • 11.8 מטפורות מלשון הצבא, 179 • 11.9 מטפורות הדדיות, 179 • 11.10 "המטפורות שאנו חיים לפיהן", 180 • 11.11 מטפורות מתחום המרעה, 181 • 11.12 מטפורות בסיסיות, 182 • 11.13 מטונימיה, 184 • 11.14 משם פעולה לתוצאה של פעולה, 187 • 11.15 תוחם ותחום, 187 • 11.16 מונחי זמן, 188 • 11.17 "תקופה", 189 • 11.18 מטונימיה לאחר מטונימיה, 191 • 11.19 הלשון הסלאווית ולשון כנען, 192 • 11.20 "מסובין", 193 • 11.21 סינקדוכה, 195 • 11.22 מה בין מטונימיה לסינקדוכה, 197 • 11.23 שמות חלקי הגוף, 197 • 11.24 "גת" ו"יקב", 198 • 11.25 סוגים מיוחדים של סינקדוכה, 199.

201 פרק שנים-עשר: אטימולוגיה עממית וחסור

- 12.1 אטימולוגיה עממית, 201 • 12.2 אטימולוגיה עממית ומילים שאולות, 203
- 12.3 אטימולוגיה "למדנית", 205 • 12.4 האטימולוגיה העממית במקורותינו, 205
- 12.5 מיזוג, 207 • 12.6 מילים תאומות, 208 • 12.7 שינוי מחמת שכנות, 214 • 12.8 אליפסס (חיסור), 216 • 12.9 ביטויי שלילה, 219 • 12.10 "אף אחד", "שום", 220
- 12.11 מילות שלילה בצרפתית, 222 • 12.12 פירוק ניב, 222 • 12.13 "נופך", 224
- 12.14 ייתור, 224 • 12.15 "איבד את עצמו לדעת", 225 • 12.16 "בוודאי", 227.

229 פרק שלושה-עשר: מחלקות נוספות של מעתקי משמעות

- 13.1 שינויי היקף, 229 • 13.2 היחס בין היקף לתוכן, 230 • 13.3 העתק ההיקף, 230
- 13.4 צמצום המשמעות, 232 • 13.5 הרחבת המשמעות, 233 • 13.6 חילון, 234 • 13.7 מלשון תאוצנטרית ללשון אנטרופוצנטרית, 235 • 13.8 קידוש, 236 • 13.9 עליו, 237 • 13.10 יירוד, 238 • 13.11 היירוד שכיח מן העילוי, 239 • 13.12 שינוי משמעות אגב עליו או יירוד, 240 • 13.13 המילון המקראי כיסוד המילון העברי לדורותיו, 241
- 13.14 נקודת השבירה של מסורת הלשון העברית, 242 • 13.15 החלפת מילים יום-יומית, 244 • 13.16 הבנה מחודשת של מילים מקראיות, 245 • 13.17 מילים נדירות, 246 • 13.18 "שזף", 247 • 13.19 "שעל", 247 • 13.20 "רהיט", 248 • 13.21 "רעמה", 248 • 13.22 "תותח", 249 • 13.23 "רגל", 250 • 13.24 "שלל", 251.

252 פרק ארבעה-עשר: הסיבות למעתקי המשמעות

- 14.1 הסיבות לשינויי המשמעות, 252 • 14.2 סיבות היסטוריות, 252 • 14.3 שינויי משמעות בעברית, 253 • 14.4 חידושי מילים, 255 • 14.5 סיבות לשוניות, 255
- 14.6 ארגון חדש של שדה סמנטי, 256 • 14.7 שמות החגים, 257 • 14.8 הפועל "לקח" ואחיו, 258 • 14.9 סיבות חברתיות, 259 • 14.10 מונחים מקצועיים, 260 • 14.11 לשון החרדים, 261 • 14.12 מילה אחת בחברות שונות, 262 • 14.13 הרחבה וצמצום, 263
- 14.14 סיבות פסיכולוגיות, 264 • 14.15 יצירה ריגושית, 264 • 14.16 יצירה שלא לצורך, 264 • 14.17 מטפורות, 265 • 14.18 טאבו ולשון נקייה, 265 • 14.19 טאבו מפני הפחד, 265 • 14.20 "צד שמאל", 266 • 14.21 טאבו מפני הכבוד, 267 • 14.22 טאבו מפני היראה, 269 • 14.23 לשון סגי-נהור, 270 • 14.24 דיספמיזם, 271 • 14.25 כתיב וקרי, 271.

272 פרק חמישה-עשר: השפעת לשון זרה

- 15.1 לשונות במגע, 272 • 15.2 שאילה לקסיקלית, 273 • 15.3 שינוי משמעות של מילה שאולה, 273 • 15.4 המילים השאולות בספרות, 274 • 15.5 שאילה סמנטית, 275
- 15.6 עונות השנה, 277 • 15.7 שאילת משמעות כעדות ללשון האם, 278 • 15.8 שאילת משמעות לעומת התפתחות פנימית, 279 • 15.9 שאילת משמעות על יסוד סמנטי,

- 279 • 15.10 שאילת משמעות על יסוד סמנטי כפעולה לא מודעת של הדוברים, 281
- 283 • 15.11 שאילת משמעות על יסוד פונטי, 282 • 15.12 שאילת משמעות חופשית, 283
- 15.13 תוצאות של שאילת משמעות, 284 • 15.14 תרגום שאילה, 284 • 15.15 תרגום השאילה בעברית, 285 • 15.16 סוגי תרגום השאילה, 286 • 15.17 תרגום שאילה יצירתי, 286 • 15.18 תרגום שאילה מעורב, 287 • 15.19 תרגום שאילה מקורב, 288
- 15.20 תרגום שאילה סינטגמטי, 288 • 15.21 תרגום שאילה סינטגמטי יצירתי ותרגום שאילה סינטגמטי מקורב, 288 • 15.22 תרגום שאילה סינטגמטי מעורב, 289 • 15.23 השאילה – סיכום, 289 • 15.24 השאילה בעברית המודרנית, 290 • 15.25 תוצאות השאילה הלקסיקלית, 291 • 15.26 התוצאות של השאילה הסמנטית, 292 • 15.27 איזומורפיזם של העברית עם האירופית הממוצעת הסטנדרדית, 293 • 15.28 כינוי הזהות, 294 • 15.29 כינוי זהות הדדית, 295 • 15.30 "אותו ... כמו ...", 296 • 15.31 השפעת העברית על לשונות אירופה, 296 • 15.32 שאילות לקסיקליות, 297 • 15.33 שאילות משמעות, 297 • 15.34 תרגומי שאילה, 299.

301

רשימת קיצורים

מפתחות

305

מפתח המקורות

313

מפתח המילים

321

מפתח שמות החוקרים